

Svensk-danska gränsen:

Snapphanar – patrioter eller stråtrövare?



I en årsskrift med tema gränsskogar är det omöjligt att gå förbi snapphanarna – sägenomsusade och omgivna av ett rebelliskt skimmer. Men den bilden är bara delvis sann och består lika mycket av danska rikets friskyttar som av simpla stråtrövare.

AV LARS KLINGSTRÖM

FREDEN I ROSKILDE 1658 då Danmark avträdde Skåne, Halland och Blekinge till Sverige innebar ingalunda någon slutpunkt för de konfliktfyllda relationerna mellan de båda länderna. Redan året därpå gjorde Karl X ett nytt och misslyckat försök att inta Köpenhamn.

Enligt den fred som sedan slöts skulle befolkningen i de landskap som blivit svenska få behålla sina gamla lagar. Landskapen gavs en slags särställning i riket som gjorde att till exempel gudstjänster även i fortsättningen kunde genomföras på danska.

Men den danska kronan hade inte gett upp tankarna på att återerövra de förlorade landskapen. Sedan Sverige engagerat sig i det krig som blossat upp mellan Frankrike och Nederländerna år 1672, såg Kristian V en chans och förklarade arvfjenden krig.

I juni 1676 landsteg en stor dansk armé i Råå strax söder om Helsingborg. Det blev inledningen på ett krig som kom att vara i tre år och orsaka befolkningen enorma lidanden. Redan i december detta år drabbade de svenska och danska arméerna samman i ett slag utanför Lund som brukar beskrivas som det blodigaste i Nordens historia. Båda sidor förlorade hälften av sina soldater, sammanlagt 8 000 man, men det var svenskarna som kunde räkna sig som segrare.

Under de båda följande åren fortsatte krigshandlingarna med belägringar och konfrontationer på flera platser. Det var under denna tid som begreppet snapphanar kom till. Det föddes av svenskarna som ett sammanfattande skällsord för alla som var emot dem under det skånska kriget.

I OTALIGA BÖCKER OCH FLERA FILMER HAR snapphanen framställts som den rättträdige bonden som inte finner sig i att bli svensk, utan istället väljer att ägna sig åt gerillaverksamhet. Sådana snapphanar fanns kanske, men snarare handlade det om bönder som gick samman för att skydda sin bygd och sina gårdar mot plundrande soldater – såväl svenska som danska.

Snapphanar fanns i alla de skånska landskapen men de förknippas främst med Göingens och västra Blekinges skogsbygder. På slätterna var det svårt att hålla sig gömd och lägga sig i bakhåll. I skogen däremot var styrkeförhållandet det motsatta. De bondska snapphanarna var formidabla krigare i kraft av sin förtrogenhet med terrängen.

Den danska kronan organiserade också vad man kallade för ”kongens

Statyn Snapphanen utförd av skulptören Axel Ebbe (1868-1941) står sedan 1934 i hembygdsparken i Hässleholm. Bilden togs innan den flyttades dit. Trelleborgs museum.



friskytter”, frivilliga soldater som rekryterades bland befolkningen i skånelandskapen, men också från övriga delar av Danmark. De var närmast en form av legosoldater. Bland dem fanns också reguljära danska soldater som uppdrogs att strida med friskyttarna. Av svenskarna kallades också friskyttarna för snapphanar.

Situationen i skånelandskapen var under krigsåren mycket märklig. Danskarna hade förskansat sig i Landskrona och Helsingborg medan svenskarna höll stånd i Malmö och Kristianstad. Resten av skånelandskapen var ett slags ”ingenmansland” som härjades av både svenska och danska soldater i jakt på förnödenheter. Om varandra brände man gårdar och byar för att inte värdefulla produkter skulle komma i fiendens händer. Resultatet blev katastrofalt för civilbefolkningen.

Som om inte detta var nog fanns det också gott om rena stråtrövare och banditer som utnyttjade den anarki och laglöshet som rådde under krigsåren. Också dessa kallades för snapphanar och orsakade mycket elände både för soldaterna och för befolkningen.

Svenskarna drog snapphanar av alla sorter över en kam och avrättade utan pardon alla som de lyckades gripa. Det finns ett stort antal vittnesmål om med vilken grymhet detta gick till. Rådbråkning före halshuggning, spetsning på pålar och stegling var några av de metoder som ”androm till varnagel” tillämpades.

VÄL DOKUMENTERAT ÄR OCKSÅ det straff som drabbade bönderna i Örkeneds socken. Dessa ansågs ha medverkat i den stora kuppen i Loshult 1676 då hela den svenska krigskassan stals. Karl XI:s order var att alla gårdar i socknen skulle brännas och alla män i vapenför ålder dödas. Ordern verkställdes under tre aprildagar 1668 då samtliga gårdar utom fyra brändes. Dock avrättades sannolikt bara en man eftersom övriga hunnit fly.

Snapphanefejden lever ännu kvar i folkminnet. Romantiken kring den kommer kanske aldrig att försvinna, fast den i verkligheten minst av allt hade några romantiska drag. Den fick ju istället karaktären av ett inbördeskrig. Den kostade landsbygden utsägliga lidanden och efterlämnade föröddas bygder och en utfattig befolkning. Det dröjde till långt in på 1800-talet innan minnena började blekna. ■

*Ordet snapphane
är belagt redan
i fornsvenskan
med betydelsen
rövare. Det finns
också i lågtyskan
som Schnapphahn
med betydelsen
'beriden rövare,
vägrövare'.*